

ІМПРОВІЗАЦІЯ ЯК СКЛАДОВА МУЗИЧНО-ДОЗВІЛЛЕВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СТУДЕНТІВ У ВНЗ

Музично-дозвіллева діяльність є одним з факторів формування особистості студентів вищих навчальних закладів, розвитку їх творчих здібностей. В статті пропонується творчий підхід, а саме, введення музичної імпровізації до музично-дозвіллевої діяльності студентів, завдяки чому остання розглядається не тільки як культура дозвілля, але і як основа творчого розвитку сучасного викладача у подальшому навчально-виховному процесі. Курс музичної імпровізації автор статті розподіляє на імпровізацію образу, імпровізацію за жанрами та стилевими ознаками, яка оснований на матеріалі академічної класичної музики, та джазову імпровізацію, поетапно розкривши ознаки кожної.

Ключові слова: вільний час, музично-дозвіллева діяльність, музична імпровізація, студенти, творчий потенціал.

Постановка проблеми. Молоде покоління України в наш сучасний час, час техніки та науки, повинно мати новий підхід до виховання та навчання. Їх духовний розвиток залишається проблемою нашого суспільства.

Аналіз досліджень. Проблема дослідження вільного часу стала об'єктом вивчення у роботах С. Іконнікової, І. Мельника, О. Семашко, Б. Трегубова, Д. Половєна. Формування культури дозвіллевої діяльності студентів у вищих навчальних закладах України вивчають науковці В. Астахова, С. Пішун, В. Суїменко, Н. Черниш, О. Якуба, А. Ярова, І. Соколова, в наукових працях яких дозвілля є сприятливим ґрунтом для випробовування молодому поколінню своїх творчих потреб і можливостей. Як зазначає Р. Піонова, «студентські роки повинні бути відведені для розвитку інтелекту, перегляду і відпрацювання системи цінностей, зміцнення здоров'я і фізичних сил» [9, с. 180].

У сучасних педагогічних дослідженнях культурно-дозвіллева діяльність розглядається «...як складне соціальне явище, своєрідний вид діяльності, що інтегрує відпочинок, розваги, свято, самоосвіту, творчість» [11, с. 139-140].

Музично-дозвіллева діяльність, приклад розвитку творчого потенціалу студентів ВНЗ, може бути залучена не тільки як самовдосконалення й самоосвіта у вільний час, не тільки бути складовою дозвілля, але й основою творчого розвитку сучасного викладача.

Метою дослідження є розгляд музичної імпровізації як складової музично-дозвіллевої діяльності, аналіз її викладання у студентів ВНЗ.

Виклад основного матеріалу. У сучасній педагогіці учень – це обдарована дитина, яку треба формувати, беручи до уваги її індивідуальні здібності та талановитість. Майбутній педагог повинен бути творчою людиною, знайти підхід до особистості учня, приділити йому увагу і зацікавити завдяки своїй емоційності, творчій фантазії, саме через емоційно-творчу сферу, завдяки музиці, знайти з ним творчий зв'язок.

Психологи підкреслюють, що завдяки практичним заняттям музичною діяльністю – гра на музичному інструменті, спів, імпровізація, композиція, в учнів змінюється мислення, активізується їх творчий потенціал, більш продуктивно починають свій розвиток як музичні, так і інші здібності.

Г. Падалка, професор, доктор педагогічних наук у своїй науковій роботі про імпровізацію пише: «Імпровізація має характер такого пізнання і творення художніх явищ, де експромт і неочікуваність художнього результату виявляються основними способами. Через те залучення до імпровізації допомагає учням працювати з повною віддачею, напруженою творчих можливостей» [8, с. 193].

Для успішного музично-творчого розвитку учнів, вчитель повинен вільно володіти музичним інструментом, грати та імпровізувати.

Імпровізація – історично найбільш древній тип музикування, при якому процес написання музики відбувається під час її виконання [7, с. 208].

Основний принцип імпровізації – це творча свобода, внутрішня розкутість.

Про творчу свободу джазовий піаніст, імпровізатор Леонід Чижик у своєму інтерв'ю сказав: «...імпровізація – это такой творческий процесс, в котором все рациональное сведено к минимуму. Здесь идет речь о сиюминутном отношении художника к жизни... Когда я импровизирую, я забываю, что играю на рояле. Я просто передаю, сообщаю ту музыку, которую слышу, свое ощущение данной минуты, настроение.... Настроение зала, его атмосфера влияет на меня в огромной мере. Обычно я никогда не знаю, что и как буду играть на концерте. Я стараюсь не играть готовых пьес. Я скажу так: первую половину, вернее, какую-то определенную часть концерта я посвящаю созданию атмосферы в зале, готовлю публику, а потом все уже наоборот, потом я иду полностью за публикой. Я себя часто ловил на мысли, что уже не я играю на рояле, а к каждому из моих пальцев прикреплено по сотне каких-то

невидимых нитей, которые соединяют их с каждым сидящим в зале. И я чувствую, что руки мои, мои чувства и весь я сам полностью принадлежу залу, и уже не я диктую, не я говорю, что хотел сказать, а люди, сидящие в зале, заставляют меня играть то, что они хотят сейчас услышать... Я чувствую действительное удовлетворение от исполняемой музыки только тогда, когда не осознаю, что исполняю музыку, то есть тогда, когда живу ею» [1].

Щоб досягти в імпровізації «творчої свободи», бажано мати музичну освіту, творча фантазія повинна базуватися на знаннях, які дають музично-теоретичні дисципліни «Теорія музики», «Сольфеджіо», «Гармонія», «Аналіз музичних форм», «Історія музичного мистецтва» та виконавській майстерності.

Курс імпровізації розподілено на імпровізацію образу, імпровізацію за жанрами та стильовими ознаками, яка основана на матеріалі академічної класичної музики та джазову імпровізацію.

Імпровізація образна – це вправи з імпровізації, навчання виразити через музику свій настрій, ставлення до чогось або когось, переказ через музику якоїсь події, малювання музичними фарбами картини. При цьому повинні бути використані елементи музичної мови, засоби її виразності: мелодія, ритм, темп, лад, тональність, гармонія, регістри, динаміка, фактура.

– Підбір на слух невеликих музичних фраз. Вправи «музичні діалоги» з елементами варіювання.

– Підбір мелодії за даним ритмічним малюнком з подальшим ритмічним варіюванням. Побудова музичних періодів з максимальною кількістю ритмічних варіантів викладу.

– Гра невеликих музичних фраз від різних нот з акомпанементом, побудованому на головних тризвуках ладу, беручи першу ноту як I ступінь.

– Використання при імпровізації всіх типів фактури акомпанементу: хоральну, акордову, арпеджовану.

– Імпровізація в ладо-гармонічному напрямку: на визначену гармонію або гармонічну послідовність з поступовим залученням акордів всіх ступенів.

При грі всіх вправ імпровізації використовувати тональності до чотирьох знаків:

	G-dur	D-dur	A-dur	E-dur
C-dur	F-dur	B-dur	Es-dur	As-dur
	e-moll	h-moll	fis-moll	cis-moll
a-moll	d-moll	g-moll	c-moll	f-moll

Імпровізація за жанрами та стильовими ознаками сформована на матеріалі академічної класичної музики. Розглядається комплекс жанрових або стильових особливостей певної епохи або притаманних для стилю окремого композитора, аналізується мелодика, ритміка, фактура, лад, гармонія, характер виконання та інші елементи музичної мови. Для прикладів вивчаються фортепіанні твори фантазійного характеру І.С. Баха, Й. Гайдна, В.А. Моцарта, Л. Бетховена, Ф. Шопена, Ф. Ліста, О. Скребіна, М. Лисенка, Ю. Щуровського та інших композиторів 18-20 століть. У процесі вивчення жанрів та стильових ознак проходять практичні основи імпровізування в рамках музичних форм: періоду, простої двочастинної, простої тричастинної, куплетної, варіаційної, рондо з використанням класичних прийомів розвитку матеріалу (повтор, варіювання, контрастне зіставлення темпу, динаміки).

Джазова імпровізація – повна свобода музичного мислення, володіння ритмічними, фактурними, ладо-гармонічними, темповими прийомами імпровізації. Приділяється увага особливостям джазової гармонії: використання альтерованих акордів, акордів з додатковими ступенями, септакордів, нонакордів, ундецимакордів та їх обернень.

Приклад гармонічних схем на період з 12 тактів:

1	I ₇	IV ₇	I ₇	Vm I ₇	IV ₇	IVm	III _m	III ₇	IIm	V ₇	III _m	IImII ₇
2	I ₇	VII ₇	bVII ₇	VI ₇	II ₇	V ₇	I ₇	IIm	II ₇	V ₇	V ₉	I ₇
3	I ₇	III ₇	VI ₁₃	II	II ₇	V ₇	V ₉	VI ₇	bVI ₇	V ₉	V ₁₃	I

Велику роль у джазі грає ритм, тому з перших занять треба поєднувати гармонічні вправи з ритмічними, застосовуючи різні ритмічні формули: пунктирний ритм, тріолі, синкопи, акцентування слабких долей. До задач імпровізування відноситься гра у джазових формах, найпоширена з яких – варіаційна. Тема має форму періоду, тричастинну або двочастинну репризу.

Професор, доктор мистецтвознавства С.М. Мальцев класифікує джазові імпровізації на три види по ступенях складності: «зв'язана імпровізація», «вільна імпровізація» та «фантазування».

Зв'язана імпровізація – імпровізація на заданий музичний матеріал, коли частка створюваного невелика. Наприклад, треба імпровізувати за якимись шаблонами: на заданий ритм, на задану фактуру, тощо.

Вільна імпровізація – імпровізація, в якій частка заданого і того, що буде імпровізуватися мають деяку рівновагу, наприклад, дається імпровізація мелодійного матеріалу, а фактура обирається вільно.

Фантазування – немає ніяких завдань, тільки творча свобода [5].

Всі три види складності імпровізації поетапно можуть присутні у викладанні студентам.

Висновки. Музично-дозвіллева діяльність є одним з факторів формування особистості студентів ВНЗ, розвитку їх творчих здібностей. Музична імпровізація допомагає розширити потенційні творчо-

художні можливості, вдосконалити музичну пам'ять, творчу уяву, використати практичні навички імпровізування на музичному інструменті, теоретичні знання та творчі новаторські ідеї під час дозвілля та у подальшій музично-педагогічній діяльності.

Використані джерела

1. Бизикова Матрена, Леонид Чижик: Никогда не знаю заранее, что и как буду играть [Електронний ресурс] / Бизикова Матрена, Леонид Чижик. – Режим доступу до джерела: www.ogirk.ru/news/2015-09-11/59170.html
2. Бочелюк В.Й. Дозвіллезнавство / В.Й. Бочелюк, В.В. Бочелюк. – Київ : Центр навчальної літератури, 2006. – 208 с.
3. Гельфгат Г.Л. Давайте імпровізувати! / Г.Л. Гельфгат // Музика. – 1989. – № 3. – С. 14–15.
4. Зборовский Г.Е. Социология досуга и культуры / Г.Е. Зборовский. – М., 2006. – 245 с.
5. Мальцев С.М. О психологии музыкальной импровизации / С.М. Мальцев. – М. : Музыка, 1991. – 88 с., нот.
6. Маклыгин А.Л. Импровизируем на фортепиано: Учеб. пособие для музыкальной школы. Вып. I. Элементарная гармония / А.Л. Маклыгин. – М. : Престо, 1997. – 33 с.
7. Музыкальный энциклопедический словарь / гл. ред. Г.В. Келдыш. – М. : Сов. энцикл., 1990. – 672 с.
8. Падалка Г.М. Педагогіка мистецтва (Теорія і методика викладання Мистецьких дисциплін) / Г.М. Падалка. – К. : Освіта України, 2008. – 274 с.
9. Пионова Р.С. Педагогіка вищої школи / Р.С. Пионова. – М. : Университетское, 2002. – 256 с.
10. Пішун С. Г. Формування культури дозвілля студентів ВНЗ в умовах роботи студентського клубу : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.07 / С.Г. Пішун. – К., 2005. – 19 с.
11. Рабійчук С.О. Культурно-дозвіллева робота у контексті соціально-педагогічної роботи / С.О. Рабійчук // Збірник наукових праць Хмельницької національної академії прикордонних військ України ім. Б. Хмельницького. – Хмельницький, 2008. – № 42, ч. 2. – С. 139–141.
12. Сапонов М.А. Искусство импровизации / М.А. Сапонов. – М. : Музыка, 1982. – 77 с.
13. Стрельцов Ю.А. Свободное время / Ю.А. Стрельцов // Клуб. – 2000. – №1. – С. 29–35.
14. Терентьева Н.А. Основы творческого музицирования. Учебное пособие / Н.А. Терентьева. – СПб., 1995. – 60 с.
15. Шевчук І.В. Дозвіллева діяльність студентства як фактор їх розвитку / І.В. Шевчук // Збірник наукових праць. Педагогічні науки. – Вип. 55. – Херсон : Видавництво ХДУ, 2010. – С. 357–361.

Hrytsun Yu.

IMPROVISATION AS A COMPONENT OF MUSICAL AND ENTERTAINMENT ACTIVITIES OF STUDENTS IN HIGHER EDUCATIONAL INSTITUTIONS

Musical and entertainment activity is one of the factors of formation of the students' personalities in higher educational institutions, development of their creative abilities. The author of the article proposes a creative approach, namely, the introduction of musical improvisation to the musical and leisure activities of students, so that the latter is considered not only as a culture of leisure, but also as a basis for the creative development of a modern teacher in the further educational process. The younger generation of Ukraine at this time of day, the time of technology and science, should have a new approach to education and training. Their spiritual development remains a problem for our society. The problem of studying free time became the object of study in the works of S. Ikonnikova, I. Melnyk, O. Semashko, B. Tregubov, D. Poloven. Scientists V. Astakhov, S. Pishun, V. Sumienko, N. Chernish, A. Yakuba, A. Yarov, I. Sokolova study the formation of the culture of leisure activities of students in higher educational institutions of Ukraine.

In modern pedagogical studies cultural and leisure activities are regarded as a complex social phenomenon, consisting of recreation, entertainment, holidays, self-education, and creativity.

Musical and entertainment activity, an example of developing the creative potential of a university student, may not only be a part of leisure, but also the basis of the creative development of a modern teacher. For successful musical and creative development of students, the teacher must freely handle a musical instrument, play and improvise. The purpose of researching is the consideration of musical improvisation as a component of musical and entertainment activities, analysis of its teaching students.

The course of improvisation is divided into improvisational shapes: these are exercises for improvisation, training to express through the music their mood, attitude towards something, drawing musical colors of the landscape using musical elements: rhythm, dynamics, tempo, order, tonality, registers, and others; improvisation by genres and stylistic features, based on the material of academic classical music; jazz improvisation, the basic principle of which is full creative freedom.

Musical improvisation helps to expand the potential creativity and artistic potential of students, to improve musical memory, creative imagination, to use the practical skills of improvisation on a musical instrument, theoretical knowledge and creative innovative ideas during leisure time and in further musical and pedagogical activity.

Key words: *free time, musical and entertainment activity, musical improvisation, students, creative potential.*

Стаття надійшла до редакції 01.11.2017 р.